

**KICHIK MAKTAB YOSHIDAGI O'QUVCHILARNI IJODIY FAOLIYAT
JARAYONIGA TAYYORLASHNING PEDAGOGIK AHAMIYATI**

DOI: <https://doi.org/10.53885/edinres.2022.40.62.034>

Sharipova Nargiza Nafiddin qizi

Buxoro davlat universiteti, Maktabgacha va boshlang'ich talim fakulteti magistri

Annotatsiya: Maqolada ijodkorlik, ijodkorlik faoliyati, shaxsning ijodiy faoliyatga ehtiyoji, kichik maktab yoshidagi o'quvchilarni ijodiy faoliyat jarayoniga tayyorlash, uning pedagogik ahamiyati, o'quvchilarda ijodkorlik qobiliyatini rivojlantirish metodikasi, zamonaviy ta'lim yondashuvlari asosida o'quvchilar ijodiy faoliyatini tashkil etish usullari, yo'llari va samaradorligi haqida fikrlar yoritilgan.

Tayanch so'z va tushunchalar: ijodiy faoliyat, o'qitish, mashg'ulot, boshlang'ich ta'lim, o'quv jarayoni, o'qituvchi, o'quvchi faoliyati, hamkorlikda o'qitish.

**ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ ПОДГОТОВКИ МЛАДШИХ
ШКОЛЬНИКОВ К ПРОЦЕССУ ТВОРЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ**

Шарипова Наргиза Нафиддин кизи,

*магистр факультета дошкольного и начального образования, Бухарский
государственный университет*

Аннотация: В статье рассматриваются творчество, творческая деятельность, индивидуальные потребности в творческой деятельности, подготовка младших школьников к процессу творческой деятельности, ее педагогическое значение, методы развития творческих способностей учащихся, методы организации творческой деятельности учащихся на основе современных образовательных подходов, обоснованы мнения об их пользе и эффективности.

Ключевые слова и понятия: творческая деятельность, обучение, занятие, начальное образование, учебный процесс, деятельность ученика, обучение в сотрудничестве.

**PEDAGOGICAL SIGNIFICANCE OF PREPARING YOUNGER STUDENTS FOR
THE PROCESS OF CREATIVE ACTIVITY**

Sharipova Nargiza Nafiddin kizi,

master of the Faculty of Preschool and Primary Education, Bukhara state University

Abstract: The article discusses creativity, creative activity, individual needs for creative activity, preparation of younger students for the process of creative activity, its pedagogical significance, methods for developing students' creative abilities, methods for organizing students' creative activity based on modern educational approaches, highlights opinions about the benefits and effectiveness.

Keywords: creative activity, teaching, lesson, elementary education, educational process, teacher, student, learning in cooperation.

Boshlang'ich ta'lim jarayoni kichik maktab yoshidagi o'quvchi shaxsining shakllanib kamol topishi, uning turli yo'nalishlar bo'yicha rivojlanishi, atrof olamni idrok etishi, bilimlarni o'zlashtirishi, ko'nikma va malakalar, ilmiy tasavvurlar, hayotiy ko'nikma va kompetensiyalarning hosil bo'lishida muhim bosqich hisoblanadi.

Boshlang'ich sinflardan kompetensiyalarni shakllantirishga yo'naltirilgan ta'lim – o'quvchilarning egallangan bilim, ko'nikma va malakalarini o'z shaxsiy, kasbiy va ijtimoiy faoliyatlarida amaliy qo'llay olish imkoniyatidir. Kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan

ta'lim o'quvchilarda mustaqillik, faol fuqarolik pozitsiyasiga ega bo'lish, tashabbuskorlik, mediaresurslar va axborot - kommunikatsiya texnologiyalaridan o'z faoliyatida oqilona foydalana olish, ongli ravishda kasb-hunar tanlash, sog'lom raqobat hamda umummadaniy ko'nikmalarini shakllantiradi.

Inson o'z hayotida shaxsiy, ijtimoiy, iqtisodiy va kasbiy munosabatlarga kirishishi, jamiyatda o'z o'rnini egallashi, duch keladigan muammolarning yechimini hal etishi, eng muhimi, o'z sohasi, kasbi bo'yicha raqobatbardosh bo'lishi uchun zarur bo'lgan tayanch kompetensiyalarga ega bo'lishi lozim. Bundan tashqari, ta'limda har bir o'quv fanini o'zlashtirish jarayonida o'quvchilarda, shu fanning o'ziga xosligi, mazmunidan kelib chiqqan holda, sohaga tegishli xususiy kompetensiyalar ham shakllantiriladi.

Boshlang'ich sinf o'quvchisida bilish jarayoni ijodiy faoliyat natijasida yuz beradi. O'quvchining berilgan topshiriqni bajarish jarayonida izlanishi, muammo uchun yechim topishga harakat qilishi, shaxslararo o'zaro hamkorlikka kirishishi unda ijodiy faoliyatning namoyon bo'lishi uchun turtki hisoblanadi. Aynan, berilgan topshiriqning aniq maqsadga yo'naltirilganligi, fikrlash va mushohada yuritishni talab etganligi, oldindan rejalashtirilgan, me'yor va mezonlarga ega bo'lganligi, o'quvchida o'z-o'zini anglagan faoliyatga zaruriyatini paydo qiladi.

Bu esa o'quvchida:

- atrof olam obyektlari va ular haqidagi bilimlarni o'zlashtirish;
- ta'lim samaradorligini vujudga keltirish,
- faoliyatning avvalgi turlariga tayanishni taqozo etadi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ijodiy faollikni shakllantirish texnologiyasini ishlab chiqish muammosi ko'p qirrali pedagogik-psixologik ijtimoiy vazifalardan biri bo'lib, jamiyat ijtimoiy rivojlanishi va taraqqiyoti uchun dolzarb vazifalardan biridir.

Ijodkorlik – faoliyatning turli holatlarida paydo bo'ladi. Qiziqish ilhom, intilish va boshqalar ijodkorlikning inson ongida eng oliy tarzda paydo bo'lishidan tortib, to namoyon bo'lishigacha jarayonni o'z ichiga oladi. Shaxsning ijodiy faoliyat ehtiyoji faoliyatda yangi, ilgari maqsad qilib qo'yilmagan bunyodkorlik intilishini bildiradi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilaridagi ijodiy faoliyatning har qanday kurtaklari ta'limtarbiya, faoliyatdan tashqarida kamol topa olmaydi. Ta'lim-tarbiya jarayonida bolalardagi yashirin iste'dodlarni yuzaga chiqarish, kichik maktab yoshidan boshlab o'z faoliyatini namoyon qilishi uchun imkoniyat yaratish, ulardagi ijodkorlik qobiliyatini rivojlantirish kelajakda yuksak salohiyatli, ijtimoiy faol, o'tkir zehqli, kashfiyotchilik qobiliyatini namoyon eta oladigan raqobatbardosh kadrlarni voyaga yetkazish garovi bo'lib hisoblanadi. Bu davlatimizning ustuvor yo'nalishlaridan biri – har tomonlama barkamol insonni voyaga yetkazish g'oyasiga mos keladi. Boshlang'ich ta'limda o'quvchilarda ijodiy faollikni shakllantirish ta'lim-tarbiya jarayonining muhim tarkibiy qismi sanaladi. Boshlang'ich ta'limning faol va yetakchi subyektlari bo'lgan o'quvchilarning yosh va psixologik xususiyatlari, shuningdek, tasviriy san'at, mehnat, musiqa va jismoniy tarbiyaning o'ziga xos jihatlari o'qituvchidan ijodiy yondashuvni talab qiladi. Maktab va o'qituvchining vazifasi o'quvchilarga ta'lim berishgina emas, balki ularning qobiliyatlarini ham o'stirishdan iborat. Qobiliyatlarni o'stirishda o'quv ishining ahamiyati nihoyatda kattadir. Boshlang'ich sinf o'qituvchisi o'z o'quvchilarida qanday qobiliyatlarning borligi, ularning o'qishga bo'lgan intilishlari, o'quv materialini o'zlashtirish darajalari, eslab qolishlari va o'z bilimlarini o'quv topshiriqlarni bajarishda qo'llay olishlari, masalalarni yechishda puxta fikr yuritishlari, yozma va og'zaki nutqni qanchalik egallaganliklariga qarab bilib olishi mumkin. Shuningdek, quyidagi sifatlar: ziyraklik, tez va puxta eslab qolish, o'ylay olish, topqirlik, rivojlangan xayol, ishda tashabbuskorlik, mustaqillik va uning mahsuldorligi bolalar qobiliyatlarining ba'zi bir ko'rsatkichlari bo'lishi mumkin. O'qituvchi bolalar bilan har bir ishda tashabbus va ijodkorlik ko'rsatkichlarida ularni har jihatdan rag'batlantirib turishi

kerak. O'quvchi qiynalib qolganda unga yordam berishga shoshilish yaramaydi. Qiyinchiliklarni esa asta-sekin oshirib borish lozim.

Boshlang'ich sinf o'qituvchisi ta'lim oluvchilar orasida ijodiy qobiliyati yuqori bo'lgan o'quvchini:

- tavakkal qilishi;
- boy tasavvuri;
- ichki sezgining rivojlanganligi;
- falsafiy fikrlashi;
- fikir yuritish va harakatni tashkil etishdagi tezkorligi;
- tafakkur tezligiga egaligi; turli vaziyatlarni birdek qabul qilishi va ularga javob berishi;
- yuksak badiiy qadriyatlar, yangilik yaratish layoqatiga egaligi;

o'ziga xos original g'oyalarni ilgari sura olish kabi sifatlarga qarab aniqlashi va bu sifatlarni o'quv jarayonida rivojlantirishga e'tibor qaratishi muhim.

Shuningdek, ijodiy faollik quyidagi ichki komponentlardan tashkil topadi:

- o'quv topshiriqlarini bajarishga tayyorlik;
- mustaqil faoliyatga intilish;
- topshiriqlarni ongli bajarish;
- o'qishning tizimliliigi;
- o'zining shaxsiy imkoniyatlarini oshirishga harakat qilish va boshqalar.

Boshlang'ich sinf o'qituvchisi o'quvchilarda ijodiy faollikni shakllantirishda qator tamoyillarga amal qilishi talab etiladi:

1. Ta'limni individuallashtirish.
2. Ta'limni rivojlantirish.
3. Faoliyat turlariga qulay sharoitlarni yaratish.
4. O'quvchilar qobiliyatlarining faoliyatda namoyon bo'lishiga imkoniyatlar yaratish.
5. Darsdan tashqi faoliyatlar (ishlar) imkoniyatlaridan unumli foydalanish.
6. Ta'limning rivojlantiruvchilik tamoyilini qo'llash.

Boshlang'ich sinf o'qituvchisi bir nechta fandan dars berishini inobatga oladigan bo'lsak, u o'z o'quvchilarining ijodiy faolligini rivojlantirishda quyidagilarni ham inobatga olishi lozim: – o'quvchilarning o'quv predmetlari ichida qay biriga ko'proq qiziqishi va iqtidorini aniqlash; – o'quv fanlari buyicha tayyorlangan o'quv materiallar, masala, topshiriqlarning murakkabligi, ijodiyliigi, ilmiy-tadqiqot darajalarini o'z ichiga olgan holda ijodiy faollikni bolalar bilan ishlash buyicha tematik reja va dasturlarini tuzish; – o'quvchilarda ijodiy faollikni shakllantirish yuzasidan individual ish rejalarini ishlab chiqish.

O'qituvchi dars loyihasi tuzishda o'quvchilarning ijodiy faolligini rivojlantirishda samarali natija beradigan quyidagi faollashtirish vaziyatlarini inobatga olishi muhim:

- o'z fikrida turish;
- bahs-munozaralarda ishtirok etish;
- o'z o'rtoqlari va o'qituvchi oldiga savollar qo'yish;
- o'rtoqlarining javoblarini izohlash;
- o'rtoqlarining javobi va yozma ishlarini baholash;
- orqada qolganlarga ko'maklashish;
- bo'sh o'zlashtiruvchilarga tushunmaganlarini tushuntirish;
- kuchi yetadigan topshiriqni mustaqil tanlash; biluv topshiriqlarining bir necha variantdagi yechimini topish;

● o'z-o'zini tekshirish, o'zining biluv va amaliy xatti-harakatlarini tahlil qilish vaziyatlarini yaratish;

- biluv topshiriqlarini o'ziga ma'lum bo'lgan amallarni kompleks qo'llagan holda bajarish.

Biz quyida boshlang'ich sinf o'qituvchilari uchun o'quvchilarda ijodiy faoliyatni

rivojlantirish yuzasidan o'quv vaziyatlarini yaratish va o'tkazish texnologiyasini ishlab chiqish yuzasidan yo'l-yo'riqlarni ishlab chiqishga harakat qildik va uni keltirib o'tamiz:

1. Izlanuvchi vaziyatning asosiy ta'limiy obyektini (narsa, tushuncha, hodisa, jarayon, an'ana, buyum va boshqalar). Bunda obyekt va bolalar uchun qiziqarli bo'lgan muammoni aniqlash; bolalarga ularning o'rganilayotgan obyekt bilan shaxsiy ichki aloqasini topishga yordam berish, ular uchun shaxsan ahamiyatli muammolarni qanday tayyorlash bo'yicha o'ylashga yo'naltiradi. Buning uchun shaxsiy tajriba va o'quvchilarga qo'yiladigan ta'limiy natijalar ta'minlanadi.

2. Bolalarga yechimi noma'lum bo'lgan muammo yoki topshiriq beriladi. Ushbu topshiriqni amalga oshirish sinfda ta'limiy ko'tarinkilik hamda o'quvchilar topshiriqni bajarish orqali o'zlarining faolligini namoyon etgandagina samarali bo'ladi.

3. Topshiriqning ta'riflanishi muammoni jamoa bo'lib muhokama qilishning natijasi bo'lishi mumkin. Bolalar tomonidan ta'riflangan topshiriq shunchaki qiziqarli emas, balki o'qituvchi uchun yangilik bo'lsagina maqsadga erishilgan bo'ladi.

4. O'quvchining o'zi paydo bo'lgan yoki yaratilgan vaziyat (topshiriq)ni shaxsan hal etishga imkoniyat yaratish - evristik vaziyatning asosiy bosqichi sanaladi. Bunda har qanday ta'lim natijasidan ijod belgisini aniqlash lozim.

5. O'quvchilarning ta'limiy ijod namunalarini namoyish etish: she'rlar, rivoyatlar, topshiriqlar, ta'riflar, ramzlar, rasmlar, loyihalar va shu kabilarni jamoada muhokama etib, ko'rgazmalar tashkil etish, o'zaro yozma taqrizlar yozdirish, ma'ruzalar bilan chiqishlar qilish.

6. Ta'limiy ijod namunalari namoyish etilgandan keyin rasmlar, rivoyatlar, ta'riflar, olimlarning fikrlari, darsliklaridagi ma'lumotlar, shaxsiy bilim va tasavvurlari bilan asoslay olish.

7. Bolalarning ijod namunalarini qiyoslash, solishtirish, tasniflash bo'yicha faoliyatini tashkil etish. O'quvchilar tomonidan o'z qarashlari yoki ijod namunalarini aniqlash hollari yuz bersa, ularga o'z nuqtayi nazarlarining o'zgarish sabablarini tushunishlarida ko'maklashiladi. Ta'limiy vaziyatlarning rivojlanishi ta'minlanadi.

8. O'quvchilarning bilishga oid qo'llanilgan usullar, paydo bo'lgan muammo va uni yechish yo'llarini tushunishi bo'yicha fikr yuritish, tahlil etish.

O'quvchilarga individual tarzda erishgan natijalarini aniqlashda ko'maklashish. Jamoa bo'lib yaratilgan ta'limiy natijalarni aniqlash. Boshlang'ich sinf o'qish darslarida o'quvchilarda ijodiy faoliyatni shakllantirishga mo'ljallangan turli ijodiy topshiriqlardan foydalanish asosida o'quvchilarda mustaqil va ijodiy fikr yuritishga zamin hozirlash mumkin.

Quyida shunday topshiriqlarni tashkil qilish shakllaridan namunalar keltiramiz:

1. O'quvchilarni ijodiy faollikka chorlash. O'quvchilarni ijodiy faoliyatga tayyorlaydigan o'qituvchi eng avvalambor o'quvchilarda taqdim qilinayotgan o'quv materialiga qiziqishni uyg'otish zarur. Buning uchun u:

Asosiy mavzuni bayon etishda o'quvchilarni qanday yo'l bilan qiziqtirishi mumkin?

- Oddiy bo'lmagan ma'lumotlarni so'zlab berish.
- Barcha o'quvchilarga to'g'ridan-to'g'ri taalluqli bo'lganlar haqida gapirib berish.
- So'zlash jarayonida xolisona va aniqlashtirilgan ma'lumotlarni taqdim qilish.
- Obrazli solishtirishlardan unumli foydalanish.

2. Keltiriladigan obrazlar, solishtirishlardan unumli foydalanish va ular me'yoriga amal qilish.

3. Qay tarzda o'quv axborotini tugatish lozim?

O'qituvchi nutqining so'ngida quyidagilarga amal qiladi:

– ma'ruza davomida qarab chiqilgan asosiy fikrlarni qisqacha bayon etish (shunday qilib yana bir marta asosiy tavsiflarni sanab o'tamiz);

– ma'ruza mavzusi bo'yicha birorta jumlani ta'kidlash (qo'yidagi jumлага e'tibor bering);

– qo‘yilgan muammo haqida o‘quvchilarni ijodiy o‘ylashga undash (shunday qilib, ijodiy tafakkur orqali quyidagi xulosalarga kelish mumkin va h.k.). Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini ijodiy faollikka undash davomida o‘qituvchi:

1. O‘quvchilarni obrazli fikrlashga undashi.
2. Aniq muammoni burro ifodalashi.
3. Fikrning doimo tugallangan jumla bilan hamda muhim joylariga urg‘u berib ajratgan holda ifoda etishi.
4. Xushmuomalali va ziyrak bo‘lishi.
5. Quyidagi so‘z birikmalaridan foydalanishi: «faraz qiling», «tasavvur eting», «ijodiy parvoz eting ...» va shu kabilar.
6. Ko‘rish kontakti (bog‘lanishi)ni saqlashga harakat qilishi–tinglovchilarga qarashga harakat qilish (har bir qatnashchiga 30 soniyadan).
7. Har bir javob va taklifni doimo rag‘batlantirishi maqsadga muvofiq.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, boshlang‘ich ta‘lim jarayonida o‘quvchilarning ijodiy faoliyatini rivojlantirish uchun turli shart-sharoitlarni yaratish muhim ahamiyat kasb etadi. Buning uchun ta‘lim talablarini aniqlash va shu talablar asosida uning ustuvor yo‘nalishlarini izlanuvchi ta‘lim, muammoli vaziyatlar yaratish va ta‘limga texnologik yondashuv asosida tashkil etilishi o‘quvchilar ijodiy faoliyatini rivojlantirishning samaradorligiga zamin tayyorlaydi. Boshlang‘ich ta‘limda o‘quvchilarda ijodiy faoliyatni rivojlantirish o‘ziga xos psixologik-pedagogik xususiyatga ega bo‘lib, bular o‘quvchilarning aqliy faoliyatini rivojlantirish bilan bog‘liq holda muammoli vaziyatlar yaratish, mashg‘ulotlarga maqsadli yondashuv, o‘quvchilarning qobiliyati, qiziqishi, xohish va istaklarini hisobga olish, ahloqiyestetik hissiyatini tarbiyalash, bilimlar tizimi, malaka va ko‘nikmalarini faoliyatning turli shakl va metodlarini egallab olishga yo‘naltiriladi. Ijodiy faoliyat ta‘limning uch turi orqali shaxsning ijodiy faoliyati, bilishga doir faoliyati, tashkiliy faoliyat kabi sifatning shakllanishi asosida rivojlanadi va bular ta‘limning noan‘anaviy shakl va metodlari vositasida samarali natijalarga olib keladi.

Yuqoridagi fikrimizni asoslagan holda, ta‘lim – tarbiya jarayonida kichik maktab yoshidagi o‘quvchilarning ijodiy faoliyatini tashkil etish, ularda ijodkorlik xususiyatlarini shakllantirish masalasi haqidagi fikrlar Sharq mutafakkirlarining ilmiy-ijodiy merosida ham o‘zining chuqur o‘rniga ega bo‘lib, buyuk allomalarimiz o‘zlarining pedagogik ta‘limotlariga oid ilmiy-nazariy qarashlarida o‘quvchi shaxsiga qadriyat sifatida e‘tibor berish, uning qiziqishi va qobiliyatini aniqlash va shundan so‘nggina unga bilim berishga kirishish zarurligini ta‘kidlab o‘tishgan.

Bugungi keskin raqobatchilik va iqtisodiy globallashuv sharoitida kichik maktab yoshidan boshlab o‘quvchilarning bilim sifati, ularning salohiyati va raqobatbardoshligini oshirish kabi masalalar o‘tkir muammoga aylanmoqda. Mamlakatimiz ta‘lim tizimida, xususan boshlang‘ich ta‘limda xalqaro baholash dasturlaridan foydalanish, o‘quvchilarning har tomonlama egallayotgan ko‘nikmasini baholash, ularni ijodiy faoliyatga tayirlash, masalasi juda muhim hisoblanadi.

Adabiyotlar

1. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O‘zbekiston davlatini mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. //O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti lavozimiga kirishish tantanali marosimiga bag‘ishlangan Oliy Majlis palatalarining qo‘shma majlisidagi nutq. – T.: «O‘zbekiston» NMIU, 2016. -13-b.
2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 06.04.2017-yildagi «Umumiy o‘rta va o‘rta maxsus, kasb-hunar ta‘limining davlat ta‘lim standartlarini tasdiqlash to‘g‘risida» 187-sonli qarori
3. Boltayeva Sh.T., Boshlang‘ich ta‘limda o‘quvchilar ijodiy faoliyatini tashkil etish texnologiyasi. Zamonaviy ta‘lim jurnali 2017y 6-son.

4. N.G. Dilova Uzluksiz ta'lim jarayoni subektlarining kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish: muammolar va yechimlar mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi. "Boshlang'ich sinf o'quvchilari bilimini baholashda pirls tadqiqotlaridan foydalanish imkoniyatlari" nomli tezisi 26.1.0.2020 y.

5. N.G. Dilova Sovremenniyе tehnologii v obrazovanii kak faktor povisheniya uchebnogo protsessa "Psixologiya" Xalqaro ilmiy anjuman

6. N.G. Dilova Ajdodlar merosini o'rganish asosida talabalarni shaxslararo munosabatga tayyorlash "Ta'lim va innovatsion tadqiqot lar" xalqaro ilmiy metodik jurnal. 2021 5 son.

7. Н.Г. Дилова Особенности межличностных отношений педагогов Вестник интегративной психологии 2021 й. №23